

راهکارها و ظرفیت‌های پیش روی امام جماعت در مسجد برای ایجاد فضای دوستی و برادری

حمیدرضا دبیری (کارشناس علوم تربیتی)

دین اسلام در راستای توجه به شئون اجتماعی زندگی اشخاص، تعریف ویژه‌ای از رابطه میان انسان‌ها دارد. در سطح جامعه

روابط گوناگونی میان انسان‌ها برقرار می‌شود؛ مثل روابط کاری، روابط همسایگی، روابط دوستی و... در این میان روابط

دوستی اصالت و امتیاز ویژه‌ای دارد؛ چراکه عنصر نفع‌گرایی در آن کمرنگ تر و در عوض عنصر همدلی و فداکاری در آن

بیشتر است. در اسلام متعال‌ترین حالت دوستی که از آن به اخوت اسلامی تعبیر می‌شود، الگوی اعلی و ایده‌آل روابط میان

فردی ترسیم می‌شود و مؤمنین برادر یکدیگر معرفی می‌شوند؛ «انما المومنون اخوه فاصلحوا بین اخویکم»^۱.

از آنجا که تأثیر دوستی در سعادت یا سقوط یک فرد بسیار دخیل است. این مهم در دستورها و سفارش‌های دینی بسیار

مورد توجه قرار گرفته است. در برخی روایات می‌خوانیم وقتی می‌خواهید شخص را بشناسید به افرادی که او با آنان نشست

و برخاست می‌کند، بنگرید.

مسجد جایگاه ویژه‌ای در روابط اجتماعی و سطح جامعه دارد، بسیاری از دوستی‌ها و برادری‌های اصیل و مؤثر در همین

فضای مسجد شکل می‌گیرد. در حدیثی از حضرت علی (علیه السلام) درباره فواید رفت و آمد به مسجد، هشت فایده ذکر

شده است که اولین آن، پیدا کردن برادری دینی است که انسان را در امر ایمان یاری دهد.

---

۱. حجرات: ۱۰.

مؤلفه‌های مختلفی در مسجد در شکل‌گیری روابط دوستی و برادری دخیل است؛ مثلاً فضای مسجد، امام جماعت، برنامه‌های جنبی مسجد، افرادی که به مسجد رفت و آمد می‌کنند و گروه‌ها و حلقه‌هایی که در مسجد شکل می‌گیرد. از میان مؤلفه‌ها امام جماعت مسجد نقش بسیار مهمی در ایجاد و هدایت رابط دوستی و برادری دارد. در درجه اول توان یک امام جماعت در چنین امر مهمی به شخصیت فردی خود او برمی‌گردد و در درجه دوم به مهارت‌های اجتماعی او. در بعد شخصیت فردی باید گفت رفتار امام جماعت در فضای مسجد در شکل‌گیری فضای غالب در مسجد بسیار مؤثر است. امامی که ذاتاً فردی خوش برخورد، گرم و موفق در روابط اجتماعی باشد، به تبع او چنین فضایی در مسجد هم شکل می‌گیرد. مسئله لطافت روحی و سلامت و صافی روحی در ایجاد فضای دوستی و جذب بسیار مؤثر است. قرآن کریم خطاب به پیامبر می‌فرماید: «و لو كنت فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك؛ اگر با آنها درشت خوی و سنگدل بودی قطعاً از گرد تو پراکنده می‌شدند».^۲

در تاریخ صدر اسلام آنجا که درباره شخصیت پیامبر(ص) صحبت می‌شود به تواتر به مسئله خوش برخوردی و جذابیت شخصیت ایشان اشاره شده است. در علم کلام آنجا که از اوصاف انبیای الهی بحث می‌شود نظر متکلمان اسلامی و به خصوص شیعه درباره ویژگی‌های شخصیتی انبیا آن است که طبق قاعده لطف هر صفتی که در امر ابلاغ و ترویج وحی الهی مؤثر باشد، در شخصیت نبی هر عصر موجود است؛ از جمله آن کمالات شخصیتی، رابطه با مردم است. موارد بسیاری در زندگی پیامبر اکرم نقل شده که صرف برخورد کریمانه و اخلاق متعالی ایشان باعث جذب و هدایت افراد به سوی دین اسلام شده است.

---

۲. آل عمران: ۱۵۹

بی‌جهت نیست که در روایات مختلف روی شخصیت امام جماعت و ویژگی‌های مختلف او حساسیت‌های ویژه‌ای نشان داده شده است. حتی در برخی نظریات فقهی خوش‌چهره بودن پس از تقوا و فضیلت از مرجحات امام جماعت برشمرده شده است.

بعد از بررسی بُعد شخصیتی امام جماعت اکنون به مسئله مهارت‌های اجتماعی و نقش آن در تحکیم فضای روابط دوستی و برادری اسلامی در مسجد باید پرداخت. امام جماعتی که فاقد مهارت‌های اجتماعی باشد، فقط به رفت و آمد ساده به مسجد و اقامه نماز اکتفا می‌کند، نه خود در ایجاد رابطه با دیگران اقدام می‌کند و نه سعی دارد با ایجاد فضای مناسب دیگران را به روابط محکم دوستی ایمانی تشویق کند. این امام جماعت فاصله بسیاری با امام جماعت از دیدگاه اسلام دارد. امام جماعت می‌تواند در سخنرانی‌ها و مجالس مناسبتی مسئله دوستی و برادری و اهمیت آن در سعادت آینده هر فرد از منظر اسلام را تبیین کند؛ چراکه آگاهی از معارف دینی در این امر مهم، بالاترین وسیله برای ایجاد انگیزه در افراد برای مشارکت در ایجاد روابط دوستی ایمانی است.

امام جماعت علاوه بر این تأثیر مستقیم، راهکارهای تأثیر هوشمندانه و غیرمستقیم راه هم باید در نظر بگیرد. بسیاری از دوستی‌ها و برادری‌ها در قالب گروه‌ها و همکاری‌های گروهی صورت می‌گیرد. از سویی در مسجد همیشه امور و کارهایی هست که یک فرد به تنهایی از عهده آن بر نمی‌آید. اینجا نقش امام جماعت به‌عنوان کسی که می‌کوشد برای تنظیم کارهای مسجد با کمک بزرگان و هیئت امنای مسجد گروه‌هایی را به‌خصوص از جوانان برای انجام و مدیریت کارها انتخاب کنند، بسیار پررنگ است. امام جماعت باید مردم و جوانان را به مشارکت و فعالیت‌های روزانه و هفتگی مسجد تشویق کند؛ مثلاً فعالیت‌های مسجد در برگزاری مجالس و مناسبت‌ها به گروه‌هایی از جوانان مسجد سپرده شود.

فعالیت‌های مسجد در زمینه کتابخانه، سالن مطالعه، ورزش، کارگاه‌های آموزشی معارف دینی، صندوق‌های مالی جهت فعالیت در امور خیریه و ... همگی فعالیت‌هایی است که امام جماعت می‌تواند با مدیریتی هوشمندانه بسیاری از مردم و جوانانی را که به مسجد رفت و آمد دارند را به مشارکت و دخالت مستقیم تشویق کند. این مهم علاوه بر اینکه در افراد این حس اصیل را ایجاد می‌کند که مسجد از آن خودشان است و خود ایشان در شکل‌گیری و فرایند امور مسجدشان مستقیماً دخیل‌اند، به تشکیل روابط مستحکم بین فردی در قالب گردهمایی مشارکت‌کننده یاری می‌رساند. تجربه هم‌نشان داده است که دوستی‌هایی که در چنین فضاهاى مقدسى شکل می‌گیرد بسیار اصیل، طولانى و تأثیرگذار در شخصیت و آینده فرد است و مثل اعلای اخوت اسلامى و برادری ایمانى است.